

JERZY KRASUSKI
Poznań

WSPÓLNOTA FRANCUSKA W LATACH 1970 - 1980

ORGANISATION COMMUNE AFRICAINE, MALGACHE ET MAURITIENNE

Wszystkie kraje należące w okresie kolonialnym do jednostek administracyjnych zwanych Francuską Afryką Zachodnią, Francuską Afryką Równikową oraz Madagaskarem uzyskały pełną suwerenność w l. 1958 - 1961, a przewidziana w konstytucji V Republiki Francuskiej z 1958 r. Wspólnota (*Communauté*) łącząca te kraje z Francją przestała *de facto* istnieć, choć nigdy nie zniesiono jej oficjalnie¹. Poprawka do konstytucji uchwalona przez francuskie Zgromadzenie Narodowe 11 maja 1960 r. przewidywała wprowadzić możliwość przynależności do *Communauté* również państw niepodległych, ale w oczywisty sposób zakładała, że *Communauté* nie będzie się składała wyłącznie z państw niepodległych. Czym bowiem byłyby w takim razie *Communauté* w sensie prawnym? A jednak wkrótce potem to właśnie nastąpiło: wszystkie państwa członkowskie *Communauté* stały się państwami niepodległymi. Były to na obszarze byłej Francuskiej Afryki Zachodniej: Dahomej², Gwinea³, Mauretania, Niger, Senegal, Mali, Wolta Górna i Wybrzeże Kości Słoniowej; na obszarze byłej Francuskiej Afryki Równikowej: Czad, Gabon, Kongo-Brazzaville⁴, i Republika Afryki Środkowej; wreszcie Madagaskar. Do tej listy należy dodać dwie były kolonie niemieckie: Kamerun i Togo, które po I wojnie światowej oddano pod administrację francuską z mandatu Ligi Narodów.

W praktyce politycznej *Communauté* została w 1961 r. zastąpiona przez organizację państw frankofońskich (czyli francuskojęzycznych) zwaną *Union Africaine et Malgache*, przekształconą w 1965 r. na *Organisation Commune Africaine et Malgache*, a w 1970 r. na *Organisation Commune Africaine, Malgache et Mauritienne*, liczącą w tym momencie pięć-

¹ Por. J. Krasuski, *Struktura polityczna Wspólnoty Francuskiej, 1958 - 1970*. „Przegląd Zachodni”, nr 2/1980.

² W dniu 30 listopada 1975 r. zmienił swoją nazwę na Republika Ludowa Beninu.

³ Uzyskawszy niepodległość w 1958 r. Gwinea nie przystąpiła do francuskiej *Communauté*.

⁴ W dniu 1 stycznia 1970 r. Kongo-Brazzaville zmieniło swoją nazwę na Republika Ludowa Kongo.

naście państw członkowskich. Były to: Czad, Dahomej, Gabon, Kamerun, Republika Ludowa Konga, Madagaskar, Mauritius⁵, Niger, Republika Afryki Środkowej, Ruanda⁶, Senegal, Togo, Wolta Górna, Wybrzeże Kości Słoniowej i Zair⁷. Spośród byłych państw członkowskich francuskiej *Communauté* do *Organisation Commune Africaine, Malgache et Mauritienne* nie należało więc tylko Mali, które będąc rządzone od początku przez lewicę poszło ostatecznie śladem Gwinei, oraz Mauretania, która w 1965 r. wystąpiła z kilka miesięcy przedtem utworzonej *Organisation Commune Africaine et Malgache*, bezpośrednio na znak protestu przeciwko przyjęciu Zairu (ówcześnie Konga-Léopoldville), w gruncie rzeczy jednak wskutek swojego poczucia przynależności do świata muzułmańskiego i arabskiego. Organizacja ta obejmowała natomiast dwa państwa frankofońskie należące poprzednio do Belgii (Ruandę i Zair) oraz jedno, które pozostało nadal członkiem brytyjskiego *Commonwealthu*, Mauritius, gdzie językiem urzędowym był wprawdzie angielski, ale część ludności mówiła po francusku, większość zaś językiem wywodzącym się z francuskiego.

Rok 1970 stanowią punkt szczytowy rozwoju *Organisation Commune Africaine, Malgache et Mauritienne*. 19 kwietnia 1972 r. z organizacji tej wystąpił Zair, 22 września tegoż roku Republika Ludowa Konga, 1 lipca 1973 r. Kamerun, 3 lipca 1973 r. Czad, 4 sierpnia 1973 r. Madagaskar. W związku z wystąpieniem Madagaskaru organizacja ta przybrała odtąd nazwę *Organisation Commune Africaine et Mauritienne*, a w związku z wystąpieniem Kamerunu trzeba było przenieść siedzibę jej władz z Yaoundé do stolicy Republiki Afryki Środkowej Bangui. 7 września 1976 r. z *Organisation Commune Africaine et Mauritienne* wystąpił Gabon twierdząc, że będąc jej najbogatszym członkiem jest przedmiotem wyzysku ze strony innych. Od tej chwili więc *Organisation Commune Africaine et Mauritienne* liczyła już tylko dziewięciu członków. Były to: Republika Ludowa Beninu (dawny Dahomej), Mauritius, Niger, Cesarstwo Afryki Środkowej⁸, Ruanda, Senegal, Togo, Wolta Górna i Wy-

⁵ Mauritius jest wyspą na Oceanie Indyjskim, która do 1810 r. była kolonią francuską, po czym została zdobyta przez Wielką Brytanię.

⁶ Ruanda była niegdyś kolonią niemiecką, a po I wojnie światowej terytorium mandatowym Belgii z ramienia Ligi Narodów. To samo dotyczy Urundi, które po uzyskaniu niepodległości przyjęło nazwę Burundi. Oba kraje uzyskały niepodległość 1 lipca 1962 r.

⁷ Zair był niegdyś kolonią belgijską. Uzyskał niepodległość 30 czerwca 1960 r. nazywając się początkowo Kongo-Léopoldville. Stolicę państwa — Léopoldville — przemianowano na Kinshasa 1 lipca 1966 r., a nazwę państwa 27 października 1971 r. na Zair.

⁸ Republika Afryki Środkowej stała się cesarstwem 4 grudnia 1976 r., 21 września 1979 r. — na powrót republiką.

brzeże Kości Słoniowej. W praktyce ta tak drastycznie uszczuplona organizacja straciła wszelkie znaczenie.

Przyczyny odmowy przynależności do francuskiej *Communauté*, a następnie do *Organisation Commune Africaine, Malgache et Mauritienne* były trojakiego rodzaju: 1) wybór ustroju socjalistycznego; dotyczyło to od początku Gwinei i Mali, od 1963 r. Konga-Brazzaville (od 1970 r. Republiki Ludowej Konga), od 1972 r. Madagaskaru, natomiast równie lewicowa Republika Ludowa Beninu pozostała członkiem *Organisation Commune Africaine et Mauritienne*; 2) dążenie do oparcia się wyłącznie na tradycji rodzimej z odrzuceniem wpływów europejskich; dotyczyło to zarówno wymienionych wyżej państw o zabarwieniu lewicowym jak i Czadu, Mauretanii i Zairu, natomiast mimo radykalnie eksponowanego afrykanizmu — obok marksizmu-leninizmu — postawa Republiki Ludowej Beninu okazała się odmienna, gdyż zaciążyła tu bardzo zaawansowana frankizacja idąca tak daleko, że w okresie kolonialnym kraj ten nazywano „Łacińską Dzielnicą Afryki” (*Quartier Latin d’Afrique*) w nawiązaniu do noszącej taką nazwę uniwersyteckiej dzielnicy Paryża; 3) obawa państw bogatszych przed wyzyskiem ze strony biedniejszych; dotyczyło to Gabonu i Kamerunu, natomiast obaw tych nie żywiły dwa najbardziej gospodarczo rozwinięte frankofońskie państwa Afryki i najściślej z Francją sprzymierzone: Senegal (sfrankizowany w stopniu podobnym do Dahomeju-Beninu) oraz Wybrzeże Kości Słoniowej.

COMMUNAUTÉ FINANCIÈRE AFRICAINE

Do strefy walutowej franka, czyli do *Communauté Financière Africaine*, należało w 1970 r. czternaście państw, czyli — z wyjątkiem Gwinei — wszystkie były kolonie francuskie i obszary mandatowe w Afryce, a mianowicie: Chad, Dahomej, Gabon, Kamerun, Republika Ludowa Konga, Madagaskar (z odrębną jednostką monetarną w postaci franka malgaskiego), Mali (z odrębną jednostką monetarną w postaci franka malijskiego), Mauretania, Niger, Republika Afryki Środkowej, Senegal, Togo, Wolta Górna i Wybrzeże Kości Słoniowej. Jednostką monetarną był frank CFA równy 0,02 franka francuskiego. Dnia 29 czerwca 1973 r. z *Communauté Financière Africaine* wystąpiła Mauretania, Madagaskar zaś zerwał związek swojej waluty z francuskim frankiem 22 maja tegoż roku. Francja uważała, że przynależność do CFA zapewnia państwom afrykańskim olbrzymie korzyści, ponieważ waluty ich pozostają w niezmiennym, przez Francję gwarantowanym, stosunku do franka francuskiego i są dzięki temu wymienne niezależnie od słabości gospodarczej tych państw. Natomiast ze strony afrykańskich krytyków odpowia-

dano, że również Francja czerpie korzyści z istnienia CFA, ponieważ rozporządza dewizami zarobionymi przez państwa afrykańskie, co umacnia z kolei franka francuskiego. Ponadto afrykańscy krytycy twierdzili, że w dobie ogromnych wstrząsów walutowych w świecie powinni mieć wpływ na decyzje dotyczące kursu francuskiego franka, ponieważ określa on kurs franka CFA. Ubolewano, że transakcje związane z wydatkowaniem dewiz muszą być uzgadniane z Bankiem Francji. Uskarżano się, że Francja czyni za mało, aby rozwinąć przemysł w Afryce, którą traktuje tylko jako źródło surowców; że udzielając pomocy wymaga od państw afrykańskich, aby za otrzymane pieniądze dokonywały zakupów we Francji; że układy o współpracy wojskowej narzucają obowiązek zakupów broni wyłącznie we Francji; że Francja wymaga uprzywilejowania w dziedzinie dostaw surowców strategicznych, zwłaszcza uranu. Raził wreszcie fakt, że po masowym odpływie urzędników, przedsiębiorców i techników francuskich na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych, liczba ich w wielu państwach afrykańskich, zwłaszcza na Wybrzeżu Kości Słoniowej, zaczęła znowu szybko rosnąć, sądzono zaś, że następuje to ze szkodą dla kadr miejscowych. Odnoszono wrażenie, że państwa afrykańskie rządzone są przez białych. Francja powinna uczynić więcej, aby wykształcić kadry afrykańskie. Przedmiotem szczególnie zaciekłych ataków stał się francuski sekretarz generalny do spraw Afryki i Madagaskaru Jacques Foccart piastujący to stanowisko od 1961 r. Chodziło może mniej o konkretne pociągnięcia Foccarta, lecz domagano się po prostu zniesienia tego urzędu i powierzenia stosunków z państwami afrykańskimi Ministerstwu Spraw Zagranicznych, co uczyniłoby zadość ich suwerenności. W rezultacie tej krytyki nowy prezydent Francji Valéry Giscard d'Estaing natychmiast po swoim wyborze udzielił Foccartowi dymisji, 8 czerwca 1974 r., a urząd jego wcielił do Ministerstwa Współpracy Gospodarczej.

WSPÓLNOTA JĘZYKOWA I KULTURALNA

Georges Pompidou, będący prezydentem Francji w l. 1969-1974, przywiązywał szczególną wagę do utrzymania światowego znaczenia języka francuskiego. Składając wizytę w Mauretanii, Senegal, na Wybrzeżu Kości Słoniowej, w Kamerunie i w Gabonie w dniach 3-13 lutego 1971 r. Pompidou podkreślał, że główną więzią łączącą państwa *Communauté* jest francuski język i kultura. Państwa frankofońskie wykazują skłonność do nawiązania bliższych stosunków z państwami anglofońskimi. Zbliżenie to wydaje się mu korzystne, ale z drugiej strony należy obawiać się skutków faktu, że państwa anglofońskie rozporządzają znacznie większym potencjałem, a ten brak równowagi w samej Afryce mógł-

by się jeszcze pogłębić, gdyby Wielka Brytania przystąpiła do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (co nastąpiło z dniem 1 stycznia 1973 r.).

Twórcą idei wspólnoty narodów mówiących po francusku był Kanadyjczyk Jean-Marc Léger, który rozpoczął działalność w tym kierunku w 1950 r. Po roku 1960 znalazł on szczególnie przychylne ucho u prezydenta Wybrzeża Kości Słoniowej Félix'a Houphouët-Boigny'ego, prezydenta Senegalu Léopolda Sédar Senghora i prezydenta Nigru Hamani Dioriego. W grudniu 1968 r. odbył się w Tunisie pierwszy światowy kongres młodzieży frankofońskiej, w styczniu 1969 r. w stolicy Zairu Kinshasa (dawniej Léopoldville) zjazd ministrów oświaty państw frankofońskich, w lutym tegoż roku zjazd przedstawicieli rządów państw frankofońskich w stolicy Nigru Niamey. Na drugiej takiej konferencji w Niamey w dniach 20-21 marca 1970 r. utworzono *Agence de Coopération Culturelle et Technique des Pays Francophones*, której sekretarzem został Léger. Statut tej organizacji podpisali przedstawiciele 19 państw: Belgii, Burundi, Czadu, Dahomeju, Francji, Gabonu, Kanady, Kamerunu, Luksemburga, Madagaskaru, Monaco, Nigru, Ruandy, Senegalu, Toga, Tunezji, Wietnamu Południowego, Wolty Górnej i Wybrzeża Kości Słoniowej. Nieco później podpis swój złożyło również Haiti.

Prezydent Francji Pompidou złożył drugą swoją wizytę w Afryce w dniach 20-24 listopada 1972 r. Tym razem celem jego podróży była Wolta Górna i Togo, natomiast z odwiedzenia Dahomeju zrezygnował z powodu dokonanego tam w październiku lewicowego zamachu stanu. Pompidou zawiadomił, że Francja postanowiła zmasakrać zadłużenie państw afrykańskich w kwocie jednego miliarda franków pochodzące z czasów, zanim uzyskały one niepodległość. Ponadto Francja obniży oprocentowanie i przedłuży okres spłaty udzielanych w przyszłości kredytów. Pompidou zaznaczył jednak, że państwa strefy walutowej franka muszą kontynuować przekazywanie zarobionych przez siebie dewiz Bankowi Francji; bez gwarancji ze strony Francji dla franka CFA waluta ta zalałaby się; przynależność do strefy walutowej franka wymaga poszanowania reguł gry, bez czego gwarantowanie parytetu franka CFA nie byłoby możliwe.

REWIZJA UKŁADÓW O WSPÓLPRACY MIĘDZY PAŃSTWAMI AFRYKAŃSKIMI A FRANCJA

W okresie uzyskiwania niepodległości w l. 1960-1961 państwa będące poprzednio francuskimi koloniami zawarły z Francją układy o współpracy, które później kilka z nich odczuwało jako ograniczające ich suwerenność. Dotyczyło to zwłaszcza układów o współpracy wojskowej przewidujących między innymi stacjonowanie wojsk francuskich na te-

rytorium nowo powstających państw. Pierwszym państwem, które zażądało rewizji układów zawartych z Francją w 1961 r., była Mauretania, która już 6 lipca 1965 r. wystąpiła, jak wiadomo, z *Organisation Commune Africaine et Malgache*. Nowe układy z Francją zawarto 15 lutego 1973 r. Był to nowy układ o współpracy kulturalnej, który położył kres dominacji języka i kultury francuskiej przewidując „mauretanizację” szkolnictwa, oraz układ finansowo-gospodarczy, który postawił Francję na równej płaszczyźnie z pozostałymi państwami Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Pomoc Francji dla Mauretanii została w zasadzie wstrzymana; Francja miała odtąd tylko od czasu do czasu uczestniczyć w finansowaniu konkretnych przedsięwzięć gospodarczych. Wszelkie postanowienia dotyczące współpracy wojskowej zostały unieważnione. 29 czerwca 1973 r. Mauretania wystąpiła, jak wiadomo, ze strefy walutowej franka.

Drugim państwem, które wymusiło rewizję układów zawartych z Francją w 1960 r., był Madagaskar. Wystąpiwszy ze strefy walutowej franka 22 maja 1973 r. zawarł on z Francją 4 czerwca tegoż roku nowe układy. Francja musiała wycofać swoje wojska z Madagaskaru do dnia 1 września, z tym że jej lotnictwo i marynarka wojenna mogły nadal korzystać z baz na tej wyspie na podstawie układów wymagających corocznego odnawiania. Nie zawarto żadnej umowy finansowej, ponieważ rząd Madagaskaru oświadczył, że nie zgodzi się na ograniczenia swojej suwerenności w zamian za pomoc rozwojową noszącą cechy neokolonializmu. Jak wiadomo, dnia 4 sierpnia tegoż roku Madagaskar wystąpił z *Organisation Commune Africaine, Malgache et Mauritienne*.

Dnia 1 stycznia 1974 r. równie lewicowo nastawiona Republika Ludowa Konga zawarła z Francją nowe układy, które zastąpiły układy z 1960 r., z tym że nie odnowiono układu o współpracy wojskowej.

Czwartym państwem, które zmusiło Francję do rewizji układów z 1960 r., był wierny jej skądinąd Gabon. Nowe układy zawarto 12 lutego 1974 r. Przewidywały one między innymi pozostawienie w Gabonie niewielkiego garnizonu wojsk francuskich. 21 lutego 1974 r. nowe układy zawarł z Francją także wierny jej Kamerun, 29 marca zaś Senegal. W tym ostatnim wypadku przewidziano zmniejszenie garnizonu francuskiego. W kwietniu 1974 r. doszło do zamachu stanu w Nigrze, po czym, 16 maja, nowy rząd zażądał wycofania stamtąd wojsk francuskich.

ZBROJNE INTERWENCJE FRANCJI W PAŃSTWACH AFRYKAŃSKICH

W 1960 r. i w kilku następnych latach wojska francuskie udzielały zbrojnego poparcia prezydentowi Kamerunu Amadou Ahidyo, który był przedstawicielem arystokracji zamieszkującego północną część kraju ludu

Fulbe (zwanego też z arabska Fulanami) uważającego się za ludność rasy białej, a zwalczany był przez mieszkające nad morzem murzyńskie plemię Balinke wyznające religię katolicką. Ahidyo pozostaje do dziś u władzy.

W sierpniu 1963 r. Francja — mimo prośby — nie zdecydowała się na użycie siły w celu utrzymania u władzy prezydenta Konga-Brazzaville księdza Foulberta Youlou, w rezultacie czego został on obalony, a kraj wszedł na drogę coraz radykalniejszej rewolucji socjalistycznej, aż 1 stycznia 1970 r. proklamowano Republikę Ludową Konga. Natomiast w obfitującym w niezmierne bogactwa naturalne Gabonie wojska francuskie interweniowały w lutym 1964 r. w celu utrzymania u władzy prezydenta Léona M'Ba'y, również zwalczanego przez lewicę.

W listopadzie 1967 r. o pomoc zbrojną przeciwko opozycji wewnętrznej zwrócił się prezydent Republiki Afryki Środkowej Jean Bedel Bokassa, który notabene dosłużył się niegdyś w armii francuskiej stopnia pułkownika i licznych odznaczeń bojowych. 4 grudnia 1976 r. ogłosił się on cesarzem jako Bokassa I, przy czym koszta wystawnej koronacji, podobnie jak inne wydatki, pokryła Francja. Niesłychane wybryki i okrucieństwa Bokassy — nie wyłączając ludożerstwa — zachwiały jednak jego tronem. W nocy 20/21 września 1979 r., gdy bawił on z wizytą u swego przyjaciela, prezydenta Libii Kadhafiego, wojska francuskie, przybywszy z Czadu, obaliły jego panowanie i przywróciły ustrój republikański. Poprzednik Bokassy, obalony przez niego drogą zamachu stanu 1 stycznia 1966 r., David Dacko, został ponownie prezydentem Republiki Afryki Środkowej, ale jego polityka utrzymywania u władzy byłych stronników Bokassy spowodowała — po krótkim okresie euforii — powszechną niechęć do Francji.

Na prośbę prezydenta Zairu Josepha Mobutu Francja skutecznie interweniowała zbrojnie dwa razy: w 1977 i 1978 r. przeciwko powstańcom w niesłychanie bogatej w zasoby mineralne prowincji Szaba, zwanej poprzednio Katangą.

Natomiast całkowitym niepowodzeniem zakończyła się wieloletnia interwencja zbrojna Francji w Czadzie. W stolicy tego państwa Fort Lamy, przemianowanej w toku akcji afrykanizacyjnej w 1973 r. na N'Djaméne, znajdowała się największa na kontynencie afrykańskim — obok Dakaru-Thiès w Senegal — baza armii francuskiej; co ważniejsze zaś, przypuszczano, że pod nieurodzajną powierzchnią tego olbrzymiego, a prawie niezaludnionego i nieprawdopodobnie zacofanego kraju zalega uran i ropa naftowa. Od 1964 r. toczyła się w Czadzie wojna domowa między koczowniczo-pasterskimi, zarabizowanymi Berberami z Północy, będącymi muzułmanami, których w latach siedemdziesiątych

intensywnie poparła Libia, a sprawującymi władzę w państwie Murzynami, trudniącymi się rolnictwem, wyznającymi animizm lub chrześcijaństwo i cieszącymi się z dawien dawna poparciem Francji. Na prośbę prezydenta François Tombalbaye'a Francja interweniowała zbrojnie poczynając od sierpnia 1968 r. Po szesnastu latach stale wznawianych i przerywanych walk kraj pogrążył się w całkowitym chaosie i popadł w zależność od Libii. 27 kwietnia 1980 r. rząd francuski ogłosił, że wycofuje z Czadu swoje wojska.

Powyższa decyzja o zaprzestaniu interwencji zbrojnej w Czadzie — i tym samym przyznanie się do jej fiaska — zbiegła się z zakończeniem, o wiele zresztą mniejszego, zaangażowania zbrojnego po stronie Mauretanii w jej walce z partyzantami saharyjskimi, popieranymi przez Algierię, w opuszczonej w 1976 r. przez Hiszpanię części Sahary zachodniej. Jak wiadomo, Mauretania zerwała w 1973 r. współpracę wojskową z Francją, ale uwikławszy się w walkę o Saharę zachodnią zwróciła się pod koniec 1977 r. z prośbą o wsparcie swoich wojsk przez lotnictwo francuskie stacjonujące w Senegalgu. Po obaleniu prezydenta Mauretanii Moktara Ould Daddaha przez zamach stanu w nocy 9/10 lipca 1978 r. i zawarcu zawieszenia broni, działania lotnictwa francuskiego wstrzymano, ale pozostało ono w Senegalgu na życzenie prezydenta Senghora obawiającego się dalszych komplikacji związanych z sytuacją w Mauretanii i na Saharze zachodniej. Co więcej, na życzenie rządu Mauretanii francuska piechota morska obsadziła w grudniu 1979 r. port Nouadhibou, będący ekonomiczną stolicą Mauretanii, aby uchronić go przed opanowaniem przez partyzantów saharyjskich. Wkrótce potem jednak rząd mauretański, obrażony odmową udzielenia mu wysokiej pomocy finansowej, zażądał wycofania tych wojsk francuskich do połowy maja 1980 r. Wycofanie to zbiegło się więc niemal dokładnie z zakończeniem francuskiej interwencji zbrojnej w Czadzie. Toteż data ta oznaczała w praktyce zakończenie francuskiej obecności militarnej na kontynencie afrykańskim, aczkolwiek garnizony francuskie pozostały na razie jeszcze w Dżilbuti, Gabonie, Republice Afryki Środkowej i na Wybrzeżu Kości Słoniowej. Zresztą symboliczne znaczenie miała, uzasadniona co prawda podeszłym wiekiem, rezygnacja ze stanowiska prezydenta Senegalgu Léopolda Sédar Senghora, głównego w Afryce rzecznika euroafrykanizmu. Nastąpiła ona dnia 31 grudnia 1980 r. To był dla frankofońskiej Afryki koniec epoki. Koniec ten przypieczętowała klęska wyborcza prezydenta Francji Valéry Giscarda d'Estaing w dniu 10 maja 1981 r., męża stanu, który stale jeszcze sądził, że wpływy w Afryce mogą się stać źródłem mocarstwowej pozycji Francji.

KONFERENCJE SZEFÓW PAŃSTW

Dnia 13 listopada 1973 r. odbyła się w Paryżu konferencja szefów państw Francji (prezydent Georges Pompidou) i dziesięciu frankofońskich państw Afryki, a mianowicie: Dahomeju, Gabonu, Republiki Ludowej Konga, Mali, Nigru, Republiki Afryki Środkowej, Senegal, Toga, Wolty Górnej i Wybrzeża Kości Słoniowej. Spośród państw dawnej profrancuskiej „grupy Brazzaville” (powstałej na konferencji w tym mieście odbytej w dniach 15 - 19 grudnia 1960 r.) zabrakło teraz — po 13 latach czterech państw: Czadu, Kamerunu, Madagaskaru i Mauretanii, natomiast znalazło się Togo i niegdyś z Francją poróżnione Mali. Prezydent Pompidou podkreślił, że elementem wiążącym uczestników konferencji jest język i kultura francuska oraz przynależność do strefy walutowej franka. Trzeba się starać, aby państwa frankofońskie przemawiały w sprawach światowych jednym głosem. Prezydent Nigru Hamani Diori, z którego inicjatywy zwołano tę konferencję, odpowiedział, że jej uczestnicy są zdecydowani zachować frankofońską solidarność. Spotkania szefów państw frankofońskich powinny odbywać się corocznie. Strefa walutowa franka powinna się stać „strefą solidarności”.

Następna konferencja odbyła się w stolicy Republiki Afryki Środkowej Bangui w dniach 7 - 8 marca 1975 r. Francję reprezentował nowy prezydent Valéry Giscard d'Estaing. Obecni byli szefowie trzynastu państw afrykańskich: Burundi, Dahomeju, Gabonu, Mali, Mauritiusa, Nigru, Republiki Afryki Środkowej, Ruandy, Senegal, Toga, Wolty Górnej, Wybrzeża Kości Słoniowej i Zairu, a ponadto obserwator z ramienia Wysp Szeszelskich. Spośród państw biorących udział w poprzedniej konferencji zabrakło teraz Republiki Ludowej Konga, natomiast wzięły dodatkowo udział dwie były kolonie brytyjskie: wyspy Mauritius i Szezele oraz trzy kraje należące niegdyś do Belgii: Burundi, Ruanda i Zair. Te trzy ostatnie państwa utworzyły 20 września 1976 r. *Communauté des Pays des Grands Lacs* (Wspólnotę Krajów Wielkich Jezior). Co było przedmiotem rozmów w Bangui, nie ogłoszono. Znamienne jest jednak, że konferencja ta wywołała zaniepokojenie prasy brytyjskiej ze względu na udział w niej Mauritiusa i Szeszeli.

Konferencje franko-afrykańskie odbywały się odtąd corocznie. Liczba afrykańskich uczestników czwartej konferencji, odbytej w stolicy Senegal Dakarze w dniach 20 - 21 kwietnia 1977 r., wzrosła do dziewiętnastu. Były to: Republika Ludowa Beninu (dawny Dahomej), Burundi, Cesarstwo (dawniej Republika) Afryki Środkowej, Czad, Dżibuti⁹, Gabon,

⁹ Dżibuti, czyli dawne Francuskie Somali, stało się niepodległym państwem 27 czerwca 1977 r.

Gwinea-Bissau, Komory¹⁰, Mali, Mauritius, Niger, Ruanda, Senegal, Seszele, Togo, Wolta Górna, Wybrzeże Kości Słoniowej, Wyspy Zielonego Przylądka i Zair. Nowymi uczestnikami były więc: 1) Czad, gdzie upadł niegdyś popierany, a następnie poróżniony z Francją prezydent Tombalbaye, 2) dwa były francuskie „terytonia zamorskie”: Dżibuti i Komory, 3) dwie były kolonie portugalskie: Gwinea-Bissau i Wyspy Zielonego Przylądka, 4) była kolonia brytyjska Seszele.

Położone na Oceanie Indyjskim Wyspy Seszelskie uzyskały niepodległość w ramach brytyjskiego *Commonwealthu* 28 czerwca 1976 r., po czym ich prezydent, James Mancham, złożył swoją pierwszą wizytę zagraniczną właśnie we Francji — w dniach 8-17 lipca 1976 r. — zawierając z nią układ o pomocy gospodarczej i współpracy. Obok Mauritiusa — też zresztą wyspy na Oceanie Indyjskim — był to drugi wypadek nawiązania specjalnych stosunków z Francją przez byłą kolonię brytyjską i członka *Commonwealthu*.

Na piątej konferencji franko-afrykańskiej, odbytej w Paryżu w dniach 22-23 maja 1978 r., liczba afrykańskich uczestników wzrosła już do dwudziestu. Nowymi uczestnikami były mianowicie: Mauretania, Republika Ludowa Konga oraz była kolonia portugalska Wyspy św. Tomasza i Książęca. Natomiast nie wzięły tym razem udziału Komory i Wyspy Zielonego Przylądka.

Na uwagę zasługują starania Francji o wciągnięcie byłych kolonii portugalskich do grona państw odbywających stałe konsultacje z Francją. Chodzi tu o trzy państwa: Gwineę-Bissau, Wyspy św. Tomasza i Książęca oraz Wyspy Zielonego Przylądka. Uzyskały one niepodległość kolejno: 10 września 1975 r., 12 lipca 1975 r. oraz 5 lipca 1975 r.

Szósta konferencja franko-afrykańska odbyła się w stolicy Ruandy Kigali w dniach 21-22 maja 1979 r. z udziałem już 22 państw afrykańskich, z tym jednak że Gwinea-Bissau i Seszele odmówiły swojego udziału.

W siódmej konferencji, odbytej we francuskim mieście Nicei w dniach 9-10 maja 1980 r., wzięło udział aż 25 państw afrykańskich, a mianowicie: Benin, Burundi, Czad, Dżibuti, Gabon, Gwinea-Bissau, Gwinea Równikowa, Kamerun, Komory, Kongo, Mali, Maroko, Mauretania, Mauritius, Niger, Republika Afryki Środkowej, Ruanda, Senegal, Sierra Leone, Somalia, Wolta Górna, Wybrzeże Kości Słoniowej, Wyspy św. Tomasza i Książęca, Wyspy Zielonego Przylądka i Zair. Był to znaczny sukces Francji zważywszy, że oprócz 18 państw frankofońskich (w tym trzech byłych kolonii belgijskich) reprezentowane były trzy były kolonie por-

¹⁰ Wyspy Komory leżące na Oceanie Indyjskim stały się niepodległym państwem 6 lipca 1975 r.

tugalskie (Gwinea-Bissau, Wyspy św. Tomasza i Książęca oraz Wyspy Zielonego Przylądka), dwie były kolonie brytyjskie (Mauritius i Sierra Leone), jedna była kolonia hiszpańska (Gwinea Równikowa¹¹) oraz jedno państwo będące poprzednio terytorium powierniczym Wielkiej Brytanii i Włoch: Somalia. Na szczególną uwagę zasługuje jednak udział dwóch państw mauretańskich: Maroka i Mauretanii. Na konferencji omawiano prawie wyłącznie sprawy ekonomiczne, przy czym Giscard d'Estaing powrócił do swojej ulubionej koncepcji współpracy trzech grup państw: państw uprzemysłowionych, państw arabskich produkujących ropę naftową i posiadających dzięki temu olbrzymie zasoby finansowe, oraz ubogich państw Czarnej Afryki pogrążających się w coraz większy deficyt płatniczy i nędzę. Ze swej strony Giscard d'Estaing obiecał dalsze zwiększenie francuskiej pomocy finansowej.

POSTĘP WZAJEMNEJ INTEGRACJI ANGLOFONSKICH I FRANKOFONSKICH PAŃSTW AFRYKI ZACHODNIEJ

Największe niebezpieczeństwo dla przedstawionych wyżej starań Francji o utrzymanie wspólnoty państw frankofońskich w Afryce stanowić mogło poddanie się wpływowi o wiele silniejszych państw anglofońskich tego kontynentu. Francja zdawała sobie z tego sprawę od początku i jej polityka w Afryce nosiła przez cały czas charakter antybrytyjski względnie antagonistyczny w stosunku do państw posługujących się językiem angielskim i należących do *Commonwealthu*. Do chwili obalenia w drodze zamachu stanu prezydenta Kwame N'Krumaha w dniu 24 lutego 1966 r. rolę przywódcy Czarnej Afryki odgrywała anglofońska Ghana, natomiast w latach siedemdziesiątych, po stłumieniu separatystycznego ruchu ludu Ibów, którzy usiłowali utworzyć odrębne państwo pod nazwą Biafry, nie mogło już więcej ulegać wątpliwości, że najpotężniejszym państwem Czarnej Afryki jest anglofońska Nigeria. Państwa frankofońskie mogłyby zrównoważyć wpływ Nigerii i innych państw anglofońskich tylko pod warunkiem zachowania swej wspólnoty. Jednakże — jak przedstawiono wyżej — *Organisation Commune Africaine, Malgache et Mauritienne* rozpadła się w latach siedemdziesiątych. Większą trwałość wykazały ugrupowania regionalne państw frankofońskich. I tak siedem państw frankofońskich Afryki zachodniej: Dahomej, Mali, Mauretania, Niger, Senegal, Wolta Górna i Wybrzeże Kości Słoniowej utworzyło 3 czerwca 1966 r. *Union Douanière des Etats d'Afrique Occidentale* (Unię Celną Państw Afryki Zachodniej). Pięć spośród tych państw

¹¹ Kolonia hiszpańska zwana Gwineą Równikową uzyskała niepodległość 12 października 1968 r.

— ze znamienym wyjątkiem Mali i Senegalu, które tworzyły w 1960 r. efemeryczną federację Mali — postanowiło jeszcze bardziej zacieśnić wzajemne stosunki gospodarcze tworząc 21 maja 1970 r. *Union Douanière des Etats de l'Afrique de l'Ouest* (w tłumaczeniu na język polski nie występuje różnica w stosunku do poprzednio wymienionej organizacji). Ta ostatnia nie miała na celu zastąpienia, lecz tylko uzupełnienia *Union Douanière des Etats d'Afrique Occidentale*.

Dnia 24 marca 1968 r. prezydenci Gwinei, Mali, Mauretanii i Senegalu postanowili utworzyć *Organisation des Etats Riverains du Fleuve Sénégal* (Organizację Państw Przybrzeżnych Rzeki Senegal) mającą na celu nie tylko współpracę przy eksploatacji dorzecza tej rzeki, lecz także w szerszych dziedzinach rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego. Projekt ten zasługuje na uwagę dlatego, że w ten sposób Gwinea — jak gdyby tylnymi drzwiami — próbowała powrócić do grona państw francuskiej *Communauté*. Różnica między nimi okazała się jednak zbyt wielka i 29 listopada 1971 r. Gwinea wystąpiła z tej organizacji. Wobec tego 11 marca 1972 r. Mali, Mauretania i Senegal utworzyły nową organizację pod nazwą *Organisation pour la Mise en Valeur du Fleuve Sénégal* (Organizacja Eksploatacji Rzeki Senegal), pozbawioną zabarwienia politycznego i stawiającą sobie cele wyłącznie gospodarcze w postaci regulacji i eksploatacji rzeki.

Dnia 4 czerwca 1972 r. zawarto w stolicy Mali Bamako układ o utworzeniu *Communauté Economique de l'Afrique de l'Ouest* (Wspólnoty Gospodarczej Afryki Zachodniej), w której skład weszło siedem państw tworzących dotychczas *Union Douanière des Etats d'Afrique Occidentale*. Centrum nowej Wspólnoty stała się stolica Wolty Górnej Ouagadougou, pierwszym przewodniczącym zaś prezydent Nigru Hamani Diori. Ze Wspólnoty tej wycofał się jednak Dahomej wszedłszy kilka miesięcy później na drogę marksizmu-leninizmu i przekształciwszy się w 1975 r. na Republikę Ludową Beninu.

Procesy integracyjne zaczęły jednak przekraczać granice określone zasięgami języków angielskiego i francuskiego. Korzystając z upadku prezydenta N'Krumaha przedstawiciele dwunastu państw zachodnioafrykańskich zebrani na konferencji w stolicy Ghany Akrze w dniach 27 kwietnia - 4 maja 1967 r. postanowili utworzyć wspólny rynek obejmujący osiem państw frankofońskich: Dahomej, Mali, Mauretanię, Niger, Senegal, Togo, Wolte Górną i Wybrzeże Kości Słoniowej, oraz cztery państwa anglofońskie: Ghanę, Liberię, Nigerię i Sierra Leone. Przedsięwzięcie to na razie nie doszło do skutku. Dopiero w dniach 26 - 28 maja 1975 r. odbyła się w stolicy Nigerii Lagos konferencja piętnastu państw zachodnioafrykańskich w celu utworzenia organizacji znanej raczej pod nazwą angielską: *Economic Community of Westafrican States*, w skrócie

ECOWAS; po francusku *Communauté Economique des Etats de l'Afrique de l'Ouest* (Wspólnota Gospodarcza Państw Afryki Zachodniej). Przyłączyło się do niej sześć państw należących do *Communauté Economique de l'Afrique de l'Ouest* oraz Dahomej (Benin), Gambia, Ghana, Gwinea, Gwinea-Bissau, Liberia, Nigeria, Sierra Leone i Togo.

Rzecznik *Communauté Economique de l'Afrique de l'Ouest* oświadczył, że Wspólnota ta zamierza odgrywać w ramach *Economic Community of West African States* taką samą rolę, jaką w ramach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej odgrywa Benelux.

Utworzenie *Economic Community of West African States* rozerwało dotychczas stale jeszcze przestrzegane granice *Communauté* jako zespołu państw frankofońskich. Państwem całkowicie dominującym w tej Wspólnocie była anglofońska Nigeria. Państwami anglofońskimi były też Gambia, Ghana, Liberia i Sierra Leone. Ponadto zasługuje na uwagę przyłączenie Gwinei, której udało się tym samym wyrwać z dotychczasowej izolacji, szczególnie dotkliwej od czasu upadku prezydenta Ghany N'Krumaha w 1966 r. Toteż utworzenie *Economic Community of West African States* przekreśliło ostatecznie możliwość utrzymania przewagi francuskiej w samej frankofońskiej części Afryki zachodniej.

ROZPLYNIĘCIE SIĘ FRANKOFOŃSKIEJ GRUPY „PAŃSTW YAOUNDÉ” W GRUPIE „PAŃSTW AKP”

Osiemnaście państw afrykańskich, z wyjątkiem Somalii frankofońskich, stowarzyszyło się z Europejską Wspólnotą Gospodarczą na mocy traktatu zawartego w stolicy Kamerunu Yaoundé 20 lipca 1963 r. Państwami tymi były: Burundi, Czad, Dahomej, Gabon, Kamerun, Kongo-Brazzaville, Kongo-Léopoldville, Madagaskar, Mali, Mauretania, Niger, Republika Afryki Środkowej, Ruanda, Senegal, Somalia, Togo, Wolta Górna i Wybrzeże Kości Słoniowej. Na mocy tego traktatu zniesiono całkowicie ograniczenia w handlu produktami przemysłowymi oraz poważnie zmniejszono ograniczenia nakładane przez EWG na import produktów rolnych ze stowarzyszonych państw afrykańskich. Ponadto państwa stowarzyszone otrzymały znaczną pomoc finansową i techniczną.

Nowy układ zawarto w Yaoundé 29 lipca 1969 r. Przewidywał on dopuszczenie przez EWG jeszcze większego niż dotychczas importu produktów rolnych ze stowarzyszonych państw afrykańskich. Dnia 12 maja 1972 r. do tego układu przystąpił również Mauritius. Układ miał wygasnąć 31 stycznia 1975 r.

Dnia 16 lipca 1966 r. zawarto w Lagos układ o stowarzyszeniu z EWG najsilniejszego państwa afrykańskiego: Nigerii. Był to pierwszy wypadek stowarzyszenia z EWG państwa anglofońskiego, należącego jed-

nocześnie do *Commonwealthu* i wyraźnie przez Wielką Brytanię faworyzowanego. Udział EWG w handlu zagranicznym Nigerii wynosił wtedy zaledwie 29%, natomiast udział Wielkiej Brytanii 34%. W tej sytuacji EWG zgodziła się, aby redukcja cel ze strony Nigerii objęła tylko niektóre produkty, natomiast eksport Nigerii do EWG miał być prawie zupełnie wolny od ograniczeń. Z drugiej strony układ nie przewidywał pomocy EWG dla Nigerii. Udzielając Nigerii prawie całkowicie jednostronnych preferencji EWG kierowała się nie korzyściami ekonomicznymi, lecz względami politycznymi, albowiem pozyskanie tego mocarstwa afrykańskiego w połączeniu ze stowarzyszeniem 18 państw „grupy Yaoundé” zapewniłoby Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej zupełną przewagę na kontynencie afrykańskim. Układ ten był przede wszystkim wyrazem rywalizacji o wpływy w Nigerii między Francją z jednej a Wielką Brytanią i Stanami Zjednoczonymi z drugiej strony. Przynętą było dla tych mocarstw posiadanie przez Nigerię złóż ropy naftowej. Kierując się tym motywem Francja udzielała pośredniego poparcia Biafrze, którą Ibowie proklamowali 30 maja 1967 r. Jednakże po trzech latach morderczej wojny domowej Biafra skapitulowała bezwarunkowo 13 stycznia 1970 r. Wojna ta spowodowała, że układ z 16 lipca 1966 r. o stowarzyszeniu Nigerii z EWG nie wszedł w życie. Niemniej stał się on precedensem dla drugiego układu o stowarzyszeniu z EWG anglofońskiej części Afryki, a mianowicie dla układu z Kenią, Tanzanią i Ugandą tworzącymi ze swej strony od 1 grudnia 1967 r. *Eastafrican Community* (Wspólnotę Wschodnioafrykańską), która co prawda rozpadła się dziesięć lat później. Układ między EWG a trzema państwami członkowskimi *Eastafrican Community* zawarto pierwotnie 26 lipca 1968 r. w Arusha (w Tanzanii), ale ponieważ sygnatariusze nie zdążyli go w przewidzianym terminie ratyfikować, zawarto go ponownie 24 września 1969 r., dzięki czemu można było skoordynować jego pięcioletni okres obowiązywania z przedłużonym na ten sam okres układem w Yaoundé, czyli do 31 stycznia 1975 r. Podobnie do niedosłęgo do skutku układu o stowarzyszeniu Nigerii, układ z Kenią, Tanzanią i Ugandą przewidywał tylko minimalne ustępstwa z ich strony w zamian za wielkie ułatwienia w ich eksporcie do EWG.

W dniu 22 stycznia 1972 r. podpisano układ, na mocy którego Wielka Brytania przystąpiła do EWG z dniem 1 stycznia 1973 r. W sprawie państw *Commonwealthu* układ ten przewidywał, że jego członkowie w Afryce, na Oceanie Indyjskim i Pacyfiku oraz na Morzu Karaibskim będą mogli ubiegać się o stowarzyszenie z EWG na takich samych warunkach jak 18 państw „grupy Yaoundé”. Z Indiami, Sri Lanką (Cejlonem), Pakistanem, Singaporem i Malezją EWG była gotowa zawrzeć tylko preferencyjne układy handlowe. Nadzieje Wielkiej Brytanii, że

wejdzie do EWG na czele orszaku swoich dawnych dominiów i kolonii, rozwiły się jednak. Anglofońskie państwa trzeciego świata nie skorzystały z propozycji stowarzyszenia się z EWG. Przeciwnie, rozłam między krajami zdekolonizowanymi a EWG — niespodziewanie i wbrew tendencjom widocznym w latach sześćdziesiątych — w następnym dziesięcioleciu pogłębił się.

W rezultacie przystąpienia Wielkiej Brytanii do EWG zasada preferencji celnej krajów *Commonwealthu* na rynku brytyjskim wygasła z dniem 1 stycznia 1975 r. Miesiąc później wygasła — jak wiadomo — moc traktatu w Yaoundé wiążącego z EWG dziewiętnaście (łącznie z Mauritusem) państw „grupy Yaoundé” oraz traktatu w Arusha dotyczącego trzech państw członkowskich *Eastafrikan Community*.

W dniach 25 - 26 lipca 1973 r. odbyła się w Brukseli konferencja Rady EWG z przedstawicielami 46 państw trzeciego świata. Państwa te przypomniawszy, że były poprzednio przedmiotem kolonialnego wyzysku, żądały swobodnego dostępu swoich produktów na rynek EWG po stabilnych i sprawiedliwych cenach oraz pomocy finansowej i technicznej odmawiając jakichkolwiek ustępstw ze swojej strony i jakichkolwiek związków z EWG, które by ograniczały ich suwerenność. Przedstawiciele EWG byli tym stanowczym tonem całkowicie zaskoczeni. W tym samym zresztą antyimperialistycznym duchu przebiegła wkrótce potem, 5-9 września 1973 r., w Algierze czwarta konferencja tzw. państw nieangażowanych.

Grupę 46 państw trzeciego świata, które zmierzały do zawarcia układu o stosunkach z EWG, nazwano grupą AKP, ponieważ w jej skład wchodziły państwa Afryki, Morza Karaibskiego i Pacyfiku. Państwa te można podzielić na następujące kategorie:

1) Państwa dotychczas stowarzyszone z EWG:

- a) osiemnaście państw stowarzyszonych od 1963 r. na mocy traktatu w Yaoundé,
- b) trzy państwa stowarzyszone od 1969 r. na mocy traktatu w Arusha,
- c) Mauritius stowarzyszony od 1972 r.

2) Państwa nie stowarzyszone z EWG:

- a) piętnaście państw afrykańskich: Botswana, Etiopia, Gambia, Ghana, Gwinea, Gwinea-Bissau, Gwinea Równikowa, Lesotho, Liberia, Malawi, Nigeria, Sierra Leone, Sudan, Swaziland i Zambia,
- b) sześć państw karaibskich: Bahama, Barbados, Grenada, Gujana, Jamajka i Trynidad-Tobago,
- c) trzy państwa Pacyfiku: Fidzi, Samoa Zachodnia i Tonga.

Układ z 46 państwami AKP zawarła EWG w stolicy Toga Lomé

28 lutego 1975 r. Swobodny dostęp do rynku EWG przyznano nie tylko produktom przemysłowym krajów AKP, lecz także w 94% produktom rolnym. Ze swej strony państwa AKP nie zgodziły się wprowadzić na zniesienie swoich ograniczeń handlowych, ale przyznały państwom EWG klauzulę największego uprzywilejowania, tzn. przyrzekły traktować je na równych prawach. Wielkie znaczenie dla państw AKP miała gwarancja stabilizacji ich dochodów z eksportu surowców zwana *staber*. Zasadę tę ustalono dla dwunastu surowców: orzeszków ziemnych, kakao, kawy, bawełny, kokosów, liści i ziaren palmowych, skór i futer, drewna, bananów, herbaty, sizalu i rudy żelaznej. Jeśli dochody z eksportu jednego z tych surowców stanowiły co najmniej 7,5% całości dochodów eksportowych danego państwa AKP, to państwo to otrzymało prawo do finansowego pokrycia różnicy, jeśli dochody z eksportu tego artykułu do EWG znajdują się co najmniej o 7,5% poniżej poziomu stanowiącego przeciętną z ostatnich czterech lat. Oba te progi obniżono do 2,5% odnośnie do 34 państw AKP najmniej rozwiniętych, będących wyspami lub nie mających dostępu do morza. W wypadku sizalu próg ustalono na wysokości nie 7,5%, lecz 5%. Odszkodowania wypłacone na tych zasadach przez EWG były nieoprocentowane i miały być zwrócone przez dane państwo AKP w razie, jeśli jego dochód z eksportu powróci do poprzedniego poziomu. Odnośnie jednak do wymienionych 34 państw AKP ustalono, że ewentualne odszkodowania będą bezzwrotne. Ponadto układ z Lomé przewidywał pomoc finansową i techniczną EWG dla państw AKP. Układ miał obowiązywać przez pięć lat, do 1 marca 1980 r.

Wśród 46 pierwotnych członków grupy AKP państw anglofońskich było 23, czyli dokładnie połowa, frankofońskich 19, jedno państwo było dawną kolonią portugalską (Gwinea-Bissau), jedno — dawną kolonią hiszpańską (Gwinea Równikowa), dwa państwa miały rodzinny język urzędowy (Etiopia i Somalia). Do grupy frankofońskiej należało 17 pierwotnych sygnatariuszy układów w Yaoundé z 1963 i 1969 r., Gwinea oraz, z zastrzeżeniem, Mauritius.

W związku ze zbliżaniem się daty wygaśnięcia traktatu w Lomé zawarto tamże w dniu 31 października 1979 r. nowy traktat na lat pięć. Liczba państw AKP zawierających ten traktat wzrosła teraz do 57. Wśród jedenastu nowych sygnatariuszy było jedno państwo frankofońskie — Dżibuti, które przystąpiło do pierwszego traktatu w Lomé 2 lutego 1978 r.

Drugi traktat w Lomé przewidywał wzrost pomocy finansowej EWG o 62%, obniżenie progu interwencyjnego z 7,5% do 6,5%, rozszerzenie liczby państw korzystających ze szczególnych przywilejów z 34 do 44, wreszcie zapewnienie stabilizacji cen następujących siedmiu surowców kopalnianych: miedzi, kobaltu, fosfatu, manganu, boksytu, cyny i że-

łaza. Dla tych surowców kopalnianych wprowadzono system stabilizacyjny zwany *minex* działający na zasadzie podobnej do *staberu*, z tym że próg interwencyjny wynosił 15%, a dla krajów najuboższych, wyspiarskich lub nie mających dostępu do morza 10%.

Układy w Lomé były wielkim sukcesem politycznym EWG, natomiast dla samej Francji stanowiły one raczej porażkę. Co najmniej bowiem do roku 1972 — do chwili przystąpienia Wielkiej Brytanii do EWG — Francja dążyła do tego, aby z pomocy EWG korzystały wyłącznie państwa frankofońskie, czyli były kolonie francuskie i belgijskie. Zastąpienie układów w Yaoundé układami w Lomé oznaczało, że większość państw korzystających z pomocy EWG była anglofońska.

